

FRANK BJERKHOLT:

Norsk kris

Trots oljetillgångarna befinner sig Norge i en ekonomisk kris. Oljan har inte gett den avkastning, som man optimistiskt räknat med, och Norge är lika beroende av internationella konjunkturer som varje annat land. För svenska läsare bör redaktör Frank Bjerkholt's artikel vara av särskilt intresse. Alla de svårigheter, som den svenska regeringen mött, möter också den norska – men skillnaden är att den norska regeringen är socialdemokratisk. Den slipper kritik från en högljudd opposition, och norska LO har inget ont ord att säga om åtgärder, som fördöms i kraftiga ordalag av den svenska. Men det finns ytterligare en skillnad. Den svenska regeringen blir starkare, sedan den börjat få grepp om krisen här hemma, men den norska försvagas av inre splittring inom det socialdemokratiska partiet, där partiledaren står emot statsministern.

Under det sista halvåret har ordet kris varit det mest hörda i Norge. Det var en chock för norrmännen att få veta att alla prognoser och kalkyler måste revideras. Regeringen hade under förväntningarna om oljeintäkterna lovat, att Norge skulle klara sig bra genom den kris, som alla andra länder fick lov att arbeta med. I Norge skulle man behålla både full sysselsättning och rimlig tillväxt av standarden. Men den bittra verkligheten kom fram, efterhand. Krisen träffar nu också Norge med full kraft. Regeringen måste erkänna att den har tagit fel. Det finns inte plats för ökad konsumtion. Tvärtom, man måste strama in på privata och offentliga utgifter. Samtidigt låter det sig knappast göra att upprätthålla full sysselsättning.

Varför denna enorma förändring?

Svaret kan sammanfattas i två punkter. För det första har prognoserna om oljeintäkterna visat sig felaktiga. Varken produktion eller inkomster har hållit jämna steg med förväntningarna. Under långa tider diskuterade man intensivt i Norge vilken produktionsnivå man skulle hålla sig på. Många var rädda för att den skulle bli för hög och dominerande i ekonomin. Man kom fram till en kompromiss av 90 miljoner oljeekvivalenter per år. Det skulle man uppnå i början av 80-talet. I dag är de 90 miljonerna bara en vacker dröm. Så sent som 1985 kan produktionen inte ha nått högre än 65 miljoner ton.

Man skyller på att beräkningarna av oljeförekomster har varit för optimistiska, dessutom har tekniska problem och otur förseurat förberedelserna. För att inhämta det förlorade skall regeringen nu försöka trappa upp oljeletning och produktion i Nordsjön.

Men det tar många år från tilldelningen av ett fält till dess oljan kan hämtas upp.

Den andra punkten är att regeringen i förlitan på oljeintäkterna har tagit större lån i utlandet för att eliminera följderna av den ekonomiska krisen. Man skulle inte bara låna pengar till investeringar i Nordsjön utan också för att stödja de många företag, som kom i svårigheter på grund av reducerad export. Obalansen mellan lån och inkomster nådde oroande dimensioner. I år blir totalskulden 100 miljarder kronor. Så kan det inte få fortsätta. Med andra ord, den norska förbrukningen av pengar måste reduceras.

För finansminister Per Kleppe är den nya situationen ganska mycket ett politiskt nederlag. Han blev tvungen att krypa till korset och erkänna att hans ekonomiska linje har slagit fel. Han måste devalvera kronan med 8 % i februari, ett bittert piller. Och han måste till och med använda ett så starkt ord som att den norska handlingsfriheten skulle vara i fara, om utlandsskulden nu inte kom under kontroll. Kreditorerna skulle helt enkelt sätta press på den norska staten.

Avtalsrörelsen och företagen

Mitt uppe i denna kris lyckades inte Arbetsgivarförbundet och Landsorganisationen att komma fram till enighet om vårens avtalsuppgörelser. Det stod klart för parterna att det inte kunde bli någon ökning av reallönerna. Men låglönegrupperna borde ändå få något, menade LO. I så fall, sade Arbetsgivarförbundet, får LO vara med om att hejda löneglidningen. På den punkten ville

LO inte vara med på arbetsgivarnas krav, fast det är klart att löneglidningen är en viktig orsak till att kostnadsnivån inom norskt näringsliv ligger på toppen i världen och reducerar konkurrensmöjligheterna betydligt. Produktionskostnaderna i Norge har under de tre sista åren ökat 25 % mer än konkurrenternas.

Regeringen kunde inte acceptera en arbetskonflikt under rådande förhållanden utan måste ta till en påtvungen uppgörelse. Också detta var ett nederlag, ty under de senare åren hade regeringen gått in för en ny typ av löneavtal, nämligen med aktivt bidrag från tredje part, staten, som i form av skattelättnader och familjebidrag kunde begränsa den formella löneökningen, som har blivit ett problem både inflatoriskt och konkurrensmässigt.

Regeringen kan inte heller fortsätta med att ge understöd till företag i svårigheter. Var fjärde anställd i Norge har sin arbetsplats tack vare statlig intervention. Statens medverkan i näringslivet har blivit så omfattande att man kan fråga sig, om det verkligen finns ett privat näringsliv sådant som man traditionellt känner till det. Det har blivit en inarbetad praxis att företag i svårigheter går till staten med bön om hjälp – i den fulla sysselsättningens namn. Och staten har gärna spelat rollen av den omtänksamma landsfadern, som ju därmed också får i sin makt att dirigera näringslivet. Genom kraftig beskattning under många år har företagen blivit sårbara, när tiderna blir besvärliga. Då går de till staten som den dominerande parten i näringslivet, utan formella ägarintressen.

Det är en intressant form av socialisering av ny typ, som försiggår.

Allt har en gräns

Men inte ens staten kan finansiera olönsamma företag i oändlighet. Och nu har man gått över till en mera selektiv assistans. Den ökade arbetslösheten skall mötas med andra former av sysselsättning, tex utbildning i nya och mer krävande yrken. Den fulla sysselsättningen är en god sak, som socialdemokraterna inte under några omständigheter vill ge avkall på, hur konstlad dess bakgrund än är. Den har blivit en faktor, som regeringen hänger fast vid. När den kan berömma sig av full sysselsättning, menar den att den dåliga ekonomin i övrigt inte är så klandervärd.

Arbetarpartiregeringen måste ligga lågt i den nya situationen. Den stramar till krediterna för all privat företagsamhet. Företagen kommer inte längre att få lån för produktion i lager, något som återigen måste leda till inskränkningar. Det råder mindre villighet att inskränka på den offentliga sektorn. Men regeringen har sett sig tvungen att få fram nya sociala program.

Mitt uppe i allt detta kommer den nya försvarskommissionen med förslag om att förstärka försvaret med en reell höjning i budgeten på fyra procent årligen de nästa tio åren. Men från regeringshåll har man redan talat om att det inte kan bli tal om en sådan tillväxt av de militära utgifterna. Följaktligen kommer den militära beredskapen att ligga under den nivå, som försvarets talesmän finner vara ett minimum.

Slitningar inom partiet

För statsminister Nordli är den oväntade krisen en stor belastning. Hans finanspolitik, med stora bidrag till offentlig och privat konsumtion har sprängt alla gränser. Från oppositionen ljuder anklagelserna för oansvarighet allt högre. Vi har hela tiden varnat för detta lättsinne, säger Høyres ledare.

Arbeiderpartiet lyckas hålla en enhetlig fasad utåt. Men inåt pågår dragkampen som förut. Försvagningen av Nordlis prestige leder automatiskt till förstärkning av den fraktion, som partiledaren, Reiulf Steen, leder. Men det är ändå mycket litet som tyder på att han skall överta statsministerposten. Partiet är fortsättningsvis så dominerat av högersocialdemokraterna att det knappast skulle vilja acceptera en statsminister Steen.

Nordli har i det avseendet fört en stram politik. I det nya stortinget blev efter valet i september den radikala flygeln förstärkt genom inval av 6-7 representanter för AUF, ungdomsrörelsen, som intar mycket klara vänsterradikala ståndpunkter på alla områden. Men ingen av dem har fått något inflytande i regeringen. Nordli har konsekvent utnämnt högersocialister till statsråd och statssekreterare och till ordförande i stortingsutskotten. Än så länge ropar "de sju dvärgarna", som de kallas, i öknen. Men den vänsterradikala falangen i partiet har utan tvivel blivit starkare och den kan inte ignoreras vid utformandet av regeringens politik.

Nordli har också förlorat i prestige i den viktiga utrikespolitiska frågan i norr. Det avtal om tillfällig gränsöverenskommelse med Sovjet i Barents hav, som havsrättsminister Evensen står bakom, kunde bara godkännas

i Stortinget med knapp majoritet. Det är första gången som en viktig utrikesfråga delar Stortinget i två delar. Men under hand säges det, att den svaga majoriteten för "gråzonen" i Barents hav tjänar sitt ändamål. Bla

är utrikesminister Frydenlund vara nöjd med den knappa majoriteten. Ty den talar om för Moskva, att norrmännen inte är viliga att acceptera vad som helst.

Pärmar för årgång 1977

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-21 00 49, eller genom insättning av kronor 25:- på postgiro 7 27 44-6.